

УДК 159.9:37.013

Андрій ГРИБОК

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ***АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ –
УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ
ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ
ЗАКЛАДІ (ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)**

У статті здійснено аналіз теоретичних основ адаптації військовослужбовців – учасників АТО до навчання у вищому військовому навчальному закладі та виявлено особливості цього процесу. Розкриваються психолого-педагогічні чинники цієї адаптації, зроблено спробу розробки певних рекомендацій щодо надання військовослужбовцям даної категорії допомоги в адаптації до нових умов життєдіяльності. Доведено, що існує нагальна потреба збільшення кількості просоціально спрямованих молодіжних (формальних і неформальних) організацій, їх психолого-педагогічного супроводу і суспільного визнання як повноцінного соціального інституту.

Ключові слова: адаптація, навчальна діяльність, психолого-педагогічні умови, кризові ситуації, конкурентна поведінка, психологічна підтримка, негативна конкуренція, діагностика, тренінг.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У державних документах України з проблем освіти підкреслюється необхідність кардинальної зміни підготовки майбутніх офіцерів з орієнтацією на формування у них всебічної компетентності на основі військово-професійних, державних і національних цінностей.

© Грибок А.

№ 3(5)

2 0 1 6

Російська агресія на сході України поставила перед громадським суспільством та державою чимало складних питань. Одним із таких залишається проблема адаптації воїнів АТО до мирного життя, що є викликом перед українським суспільством та державою, які виявилися значною мірою не готовими належним чином забезпечити успішну соціальну інтеграцію бійців АТО.

У керівних документах зазначається, що військова освіта, коли Україна знаходиться в умовах військової агресії з боку східного “сусіда”, повинна забезпечувати відтворення інтелектуального потенціалу військової галузі та сприяти зміцненню обороноздатності держави відповідно до Конституції та Законів України.

Отже, здійснення підготовки військових фахівців у вищих військових та цивільних навчальних закладах відповідно до сучасних потреб українського суспільства є важливою науковою проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Важливим внеском в обґрунтування особистісно орієнтованих підходів до вирішення освітніх проблем та проблем адаптації людини до навчальної діяльності у ВВНЗ в особливих та екстремальних умовах є дослідження В. А. Баранніка, Д. С. Байбаєва, В. І. Воронова, С. А. Галкіна, М. І. Дяченка, В. С. Кортлова, П. П. Криворучка, М. С. Корольчука, Д. О. Коршевнюка, Г. В. Ложкіна, О. П. Макаревича, В. І. Осьодла, В. В. Рибалки, О. Д. Сафіна, О. В. Симоненка, В. О. Татенка, Г. Д. Темка, В. В. Ягупова та ін.

Разом з тим, аналіз наукових праць, пов’язаних з проблемою адаптації майбутніх військових фахівців, показав, що проблема психологічної адаптації курсантів до умов навчально-службової діяльності у ВВНЗ найменш розроблена.

Загалом процес адаптації курсанта (слухача) до навчальної діяльності у ВВНЗ пов’язаний із подоланням головної суперечності, а саме – між досвідом відносин і соціальних ролей, що раніше склалися, та характером нових для нього взаємостосунків із викладачами та однокурсниками.

Ця суперечність зумовлює необхідність приділення особливої уваги заходам оптимізації психологічної адаптації курсантів – учас-

ників бойових дій в районі проведення антитерористичної операції (далі курсантів/слухачів АТО) до умов навчання у ВВНЗ як важливого етапу їх підготовки до майбутньої діяльності. Подібну оптимізацію можна вважати істотною передумовою ефективної навчальної діяльності курсантів [1, с. 522].

Метою статті є визначення особистісних та соціально-психологічних особливостей адаптації військовослужбовців – учасників АТО до навчально-службової діяльності у вищому військовому навчальному закладі як важливого етапу їх підготовки до діяльності в особливих умовах та умовах ризику й обґрунтування психолого-педагогічних засад її оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зі вступом до вищого військового навчального закладу військовослужбовці АТО потрапляють у нові, незвичні для них умови, що неминує спричиняє ламання динамічного стереотипу і пов'язаних з ним емоційних переживань [2, с. 656].

Адаптація розуміється як процес пристосування до змін навколишнього середовища, є однією із важливих загальнотеоретичних проблем і дотепер являє собою традиційний предмет дискусій у психології. Неможливість упоратись із новою життєвою ситуацією спричиняє певні труднощі у навчанні та емоційний дискомфорт [3, с. 65].

Сьогодні термін “адаптація” використовується як наукова категорія психології, соціології, педагогіки, антропології та інших наук.

Соціально-психологічна адаптація курсантів (слухачів) АТО – специфічний і комплексний процес, який є цілісною системою та має розглядатися у загальному контексті адаптаційних процесів живих систем, а організація ефективної соціальної адаптації курсантів до умов навчальної діяльності має реалізовуватися через діагностування та корегування їх як суб'єктів діяльності [4, с. 22].

Нерідко соціально-психологічна дезадаптація породжує втрату сформованих позитивних установок і стосунки курсанта (слухача) АТО зі товаришами по навчанню та викладачами.

Багато курсантів повернулися з району проведення антитерористичної операції з величезним багажем психологічних переживань, зміною стилю поведінки до війни, що безпосередньо пов'язано з бойо-

вими рефлексами, які він придбав в результаті небезпечних для життя ситуацій. Що ж тоді робити?

Успішна психологічна адаптація та реабілітація ґрунтується на трьох основних діях: спілкуванні, прийнятті героя таким, яким він є і допомозі фахівця [5, с. 400].

Після спроби проведення невеликого дослідження у формі письмового опитування студентів, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу, курсантів та слухачів АТО Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, було виявлено конкретні труднощі, які пов'язані з проблемою адаптації курсантів (слухачів) АТО до навчальної діяльності.

Аналіз результатів опитування вказує на слабку ефективність спроб оптимізації адаптивних здібностей курсантів (слухачів) АТО, особливо першого року навчання, на наявні недоліки, на основі яких визначаються шляхи оптимізації.

Ключові соціально-психологічні проблеми адаптації курсантів (слухачів) АТО до навчання в університеті за даними дослідження:

1. Психологічна неготовність до умов мирного життя, проблеми адаптації до умов життя в незнайомому місті, гуртожитку, налагодження взаємин з товаришами по кімнаті, матеріальні та побутові проблеми.

2. Соціально-психологічні проблеми спілкування і входження в курсантський (студентський) соціум (боротьба на семінарах за кількість балів, що супроводжується напруженістю стосунків у курсантському середовищі та ін.).

3. Невміння регулювати час, відведений на навчання і відпочинок.

4. Низький рівень навичок самоорганізації, самоконтролю та саморегуляції поведінки під час навчального процесу в умовах великого навчального навантаження.

5. Невміння курсанта АТО (внаслідок відсутності досвіду) результативно себе презентувати на семінарських заняттях.

6. Відсутність або недостатня розвинутість навичок самостійної роботи під час підготовки до семінарських занять та іспитів.

Теоретичний аналіз показав, що у процесі адаптації курсанта (слухача) АТО до навчання у ВВНЗ необхідно враховувати: по-перше,

специфічні риси людей, які були в екстремальних умовах, пов'язаних з величезним ризиком для життя; по-друге – те, що сучасна молодь живе у складному за змістом і тенденціями середовищі соціалізації, він частіше від представників інших вікових груп потерпає від соціальної, економічної, моральної нестабільності й несправедливості, і на цьому тлі закладається фундамент усіх наступних етапів адаптації, що стає основою його реалізації в студентському середовищі; по-третє – те, що існують реальні можливості ефективної адаптації курсантів до нових умов навчання в умовах діяльності молодіжних (формальних і неформальних) організацій просоціального спрямування.

Проблема психологічної адаптації курсантів (слухачів) АТО ускладнюється негативними стереотипами в українському суспільстві щодо консультації психологів. Значна частина курсантів (слухачів) АТО розглядає потребу в психологічній допомозі як ознаку слабкості та вважає, що час усе вилікує. Внаслідок цього вони тримають всі проблеми в собі. Крім того, не можна забувати, що психологічної допомоги можуть потребувати родини учасників бойових дій, які також знаходяться у стані постійної нервно-психологічної напруги.

Подолати наслідки психологічних травм не так просто. Військові психологи зазначають, що саму травму подолати неможливо, проте з нею треба навчитися жити [6, с. 264].

Після війни курсантам (слухачам) АТО важко повернутися в русло мирного життя. Фізичне повернення додому не завжди збігається із психологічним. Участь у бойових діях може призвести до переорієнтації цінностей. В учасників АТО часто зустрічається порушення соціальної взаємодії та втрата інтересу до суспільного життя, зниження активності, прагнення до соціальної ізоляції. Унаслідок недостатньої уваги суспільства та держави до проблем даної категорії військовослужбовців у них можливе виникнення комплексу жертви та розвиток посттравматичного стресового розладу.

Повертаючись до мирного життя, перш за все повертається лише тіло. Ментально воїн ще перебуває у стані війни. Мається на увазі система цінностей. Уявіть собі, що людина, основним інстинктом якого є виживання, повертається в соціум, цінностями якого є звичайне

навчання, виконання вимог військових статутів, духовний та фізичний розвиток. Для воїна це неважливо, й соціум його не сприймає. Тому воїнам АТО часто здається, що вони не такі, як всі. Хоча все, що з ними відбувається, – це адекватні реакції. Від цих “нестиковок” потерпають як самі воїни АТО, так і близьке оточення, якщо й ті, й інші не підготовлені до такого розвитку подій.

У світовому стандарті є поняття “соціально-психологічна адаптація”, а не реабілітація. Бо реабілітація – це відновлення [7, с. 139]. Ми розуміємо, що курсант АТО таким, як був, вже не стане. І це нормально.

Ми пропонуємо впровадити в життя курсантських підрозділів програму адаптації курсантів (слухачів) АТО до мирного життя та навчання у ВВНЗ через розвиток груп самодопомоги, які сподіваємось допоможуть нашим героям. Ця програма повинна передбачати інтеграцію курсантів АТО в суспільство не зі штучними цінностями, а зі своїми – справжніми. Перша хвиля демобілізації відбулася у 2015 році. З’явилися ветерани з річним досвідом інтеграції в суспільство. Вони готові віддавати свій досвід тим, хто цього потребує. Між учасниками АТО високий рівень довіри один до одного. Більш ніж до чиновників та психологів.

Сприяння адаптації курсантів (слухачів) АТО до мирного життя та навчання у ВВНЗ має супроводжуватися комплексом заходів, які повинні включати соціальну, економічну складову. Поєднання всіх цих аспектів допомагатиме успішній соціальній інтеграції курсантів (слухачів) АТО.

Зазначене дослідження дозволило з’ясувати особливості досліджуваних адаптаційних процесів та намітити головні шляхи їх оптимізації.

У результаті проведення численних діагностичних процедур (бесіда, анкетування, спостереження) було виокремлено групи проблем, що виникають.

Перша група має доволі опосередковане відношення до психології, але є суттєвою і стосується великого числа курсантів. Мається на увазі відсутність у курсантів АТО першого року навчання багатьох спеціальних організаційно-навчальних навичок, необхідних у вузівсь-

кому навчанні: конспектування лекцій та першоджерел, користування бібліотекою тощо.

До цієї ж групи слід віднести відсутність адекватних комунікативних навичок. Перш за все це особливості спілкування курсантів (слухачів) АТО з викладачами. Відомо, що цей процес дуже відрізняється від взаємодії зі командирами та підлеглими під час знаходження в районі проведення АТО, і спроби курсантів АТО “перенести” фронтовий стиль спілкування у вузівське життя, як правило, є неефективними і досить конфліктними. Слід зазначити, що в цілому ці проблеми досить легко коригуються, але, як не дивно, часто вони зберігаються тривалий час і серйозно впливають на успішність навчання курсантів АТО.

Друга група проблем стосується функціонування вищих психічних процесів. Передусім, це довільність та опосередкованість пізнавальних процесів та емоційної сфери [8, с. 207]. Часто виявляється, що способи зосередження уваги, запам'ятовування, вирішення навчальних завдань, якими володіє курсантів АТО і які були цілком адекватними в умовах бойового вишколу, не “працюють” у навчанні вузівському. Те саме стосується управління увагою, розподілу активності у часі, керівництва емоційною сферою.

Чинники ефективної адаптації курсанта (слухачів) АТО до навчання у вищому військовому навчальному закладі: здатність навчатися самостійно; уміння контролювати й оцінювати себе; врахування індивідуальних особливостей власної пізнавальної діяльності; уміння правильно розподіляти свій час для самостійної навчальної підготовки й відпочинку; самодисципліна.

Психодіагностика адаптаційних можливостей курсантів (слухачів) АТО першого року навчання дуже важлива, тому що дезадаптація може позначитися погіршенням роботи пізнавальної сфери (зосередження уваги, пам'яті, мовлення), змінами в емоційно-почуттєвій сфері (поява тривоги, поганого настрою, невпевненості у собі, страху). Кризові ситуації студентського віку, особливо залежність курсанта АТО від матеріального та фінансового стану, є загрозою всій системі соціально-психологічної адаптації курсантів АТО до навчання у вищому військовому навчальному закладі [9, с. 60].

Особливо великий виховний і соціалізуючий потенціал щодо стимулювання до суспільної активності й розвитку курсанта АТО, його особистісних якостей закладено у діяльності молодіжних організацій (формальних і неформальних) просоціально спрямованих, які на сьогодні мають високі рейтинги у суспільстві [10, с. 284]. У цьому зв'язку існує нагальна потреба педагогічного осмислення діяльності різних молодіжних організацій як соціально-педагогічного механізму соціалізації учасників бойових дій.

Практичні рекомендації командирам курсантських (слухацьких) підрозділів та науково-педагогічним працівникам ВВНЗ:

1. Приготуйтеся, що курсант АТО, який повернувся із зони бойових дій, – це вже інша людина, яка отримала унікальний досвід. Його потрібно прийняти разом з новими поглядами, знайомствами, проблемами, страхами і, можливо, проявами агресії.

2. Пам'ятайте: людина, що пройшла війну, стала набагато сильнішою, мудрішою і досвідченішою. Він повернувся ЖИВИМ. Повернувся саме до вас. Все інше – труднощі, які можна пережити, якщо ви націлені на те, щоб курсант АТО успішно навчався й отримав від цього задоволення.

3. Не відгороджуйтеся. В іншому випадку курсант АТО залишається сам на сам зі своїми спогадами, які часом є небезпечними для психічного здоров'я.

4. Слухайте його. Це важливо. Курсант АТО повинен зрозуміти, що поруч з ним людина, яка прийме його будь-яким. Він повинен зрозуміти, що він потрібен.

5. Забороніть собі ображатися. Не можна будувати здогади “... він зі мною не говорить, тому що ...”. Не можна ставити себе в роль жертви. Людина була в ситуації, де все по-справжньому. У зоні бойових дій немає тієї дипломатії, до якої ми звикли у повсякденному житті. Курсант АТО налаштований категорично, він так звик. Через це можуть виникати конфлікти.

6. Щоб курсант АТО швидше адаптувався, його потрібно залучати до повсякденного життя. Він повинен розуміти, що він потрібен підрозділу і не є тягарем. В іншому випадку, у свідомості курсантів АТО виникає розлом – там він герой, а тут не зрозуміло хто. Ні в якому разі не можна жаліти людину, потрібно залучати її до абсолютно всіх питань.

7. Буває, що людина, яка повернулася із зони бойових дій, довго мовчить, але в якийсь момент зривається і починає трощити все навколо. У таких ситуаціях потрібно максимально намагатися прибрати всі колючо-ріжучі предмети, щоб вони не потрапили під руку.

8. При проявах агресії на словах – намагайтеся говорити з людиною спокійно. Буде дуже складно, але піддаватися на цю агресію не можна. Потрібно своєю поведінкою, інтонацією і реакцією давати зрозуміти, що ви усвідомлюєте, як йому важко.

9. Якщо ви бачите, що курсант АТО втрачає рівновагу – постарайтеся заручитися підтримкою друзів, які знаходяться поруч, і вивести його із зони ризику.

10. Якщо курсант АТО скаржитися на болі в спині, пройдіть дослідження – (носіння бронезилета і переміщення на бронетехніці тривалий час може стати причиною проблем з хребтом). Якщо не знайдені якісь фізичні проблеми в ході дослідження, то травма є психосоматичною. З нею теж потрібно звертатися до фахівців.

11. Якщо курсант АТО не хоче звертатися до психолога або психотерапевта, хоча ви бачите, що йому потрібна допомога, то фахівець повинен прийти до нього. Поясніть, що психолог – це людина, яка працює зі здоровими людьми, що потрапили у складні ситуації.

12. Якщо людина не хоче йти до психолога, але готова йти на сповідь до духівника – йдіть до церкви. В окопах атеїстів немає.

Загальні поради курсантам (слухачам) АТО щодо адаптації до навчання у ВВНЗ:

1. Не очікуйте опіки, а розраховуйте на дружню підтримку оточення, яка надасть Вам відчуття рівності, потрібності та незалежності.

2. Не уникайте тих, хто готовий прийти Вам на допомогу, але не допускайте зайвої опіки, намагайтесь стати самостійним.

3. Регулярно відвідуйте заняття, прагніть виконувати посильну і цікаву роботу, підтримуйте охайність і порядок на робочому місці.

4. Виконуйте рекомендації викладачів щодо навчання, співпрацюйте з викладачами та курсантами, активніше добивайтесь отримання потрібної Вам інформації та нових знань.

5. Не порушуйте норми та правила поведінки, не створюйте емоційну напругу у стосунках з одногрупниками, намагайтесь завжди бути приязним і доброзичливим.

6. Поважайте думку оточуючих, змістовно проводьте свій вільний час із іншими курсантами та набувайте хороших друзів.

7. Беріть активну участь у заходах, які проводяться в навчальному закладі, співпрацюйте з групою, будьте оптимістом, вірте у свої можливості і пам'ятайте, що Ви потрібні іншим людям.

8. Сміливіше відповідайте на запитання, беріть участь в обговоренні – це допоможе Вам пов'язати нову інформацію з тим, що Ви вже знаєте.

Якщо у Вас виникли проблеми у навчанні, то Вам слід: дати викладачу можливість допомогти Вам; залучити викладача до процесу розв'язання проблеми, якщо немає конкретного способу її розв'язання без його участі; впевнено відстоювати свою точку зору, але з повагою і ввічливо ставитись до викладача; звернути увагу викладача на позитивні моменти, на те, що Ви засвоїли на його лекціях, а не жаліться на свої проблеми.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі:

1. Аналіз наукової літератури засвідчив, що поняття “адаптація” розглядається вченими як складне багатоаспектне соціальне явище та дозволяє стверджувати, що психологічна готовність курсантів АТО до нової діяльності часто стикається з невизначеністю цілей, недостатністю життєвого досвіду, непослідовністю, невмінням направити енергію в потрібне русло.

2. Процес адаптації курсантів АТО до навчання у ВНЗ повинен проходити через діяльність молодіжних організацій, які на сьогодні мають високі рейтинги у суспільстві. Існує нагальна потреба збільшення кількості просоціально спрямованих молодіжних (формальних і неформальних) організацій та їх суспільного визнання як повноцінного соціального інституту.

На підставі означених позицій доцільно розробити психолого-педагогічні рекомендації, що підвищать ефективність процесу адаптації курсантів АТО шляхом залучення їх до діяльності молодіжних організацій.

3. Соціальна адаптація курсантів (слухачів) АТО першого року навчання до навчання у ВВНЗ та надання загальної, ситуативної та особистісної психологічної допомоги в сучасних умовах є одним із провідних напрямів діяльності соціальної служби вищого військового навчального закладу, яка на сьогодні має певні проблеми, що потребують вирішення.

Список використаної літератури

1. Ягупов В. В. Військова й соціальна психологія : навч. посіб / В. В. Ягупов. – К., 2000. – с. 522.
2. Ягупов В. В. Військова психологія : підручник / В. В. Ягупов – К. : Тан-дем, 2004. – с. 656.
3. Андреева Д. А. О понятии адаптации / Д. А. Андреева // Человек и общество. – Л., 1983. – С. 64–67.
4. Алексеева Т. В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук / Т. В. Алексеева. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2004. – с. 22.
5. Ягупов В. В. Військова й соціальна психологія : навч. посіб / В. В. Ягупов. – К., 1998. – с. 400.
6. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції : навч. посібник / Т. С. Яценко. – К. : Либідь, 1996. – 264 с.
7. Кокун О. М. Аналіз поняття адаптаційних можливостей людини // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К. : ГНОЗІС, 2002. – Т. IV. – Ч. 5. – С. 137–140.
8. Семиченко В. А. Психические состояния : Модульный курс для преподавателей и студентов / В. А. Семиченко. – К. : Магістр-S, 1998. – С. 207.
9. Зеер Э. Ф. Кризисы профессионального становления личности / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк // Психологический журнал. – 1997. – С. 57–79.
10. Слободчиков И. М. Переживание одиночества в контексте проблем психологической адаптации студентов психолого-педагогических вузов / И. М. Слободчиков // Психологическая наука и образование. 2005. – С. 281–288.

Рецензент – кандидат психологічних наук Черняк А. І.

Стаття надійшла до редакції 1.12.2016

Грибок А. Адаптация военнослужащих – участников антитеррористической операции к учебной деятельности в высшем военном учебном заведении (психологический аспект)

В статье проведен анализ теоретических основ адаптации военнослужащих – участников АТО к учебе в высшем военном учебном заведении и выявлены особенности этого процесса. Раскрываются психолого-педагогические факторы этой адаптации, сделана попытка разработки определенных рекомендаций о предоставлении военнослужащим данной категории помощи в адаптации к новым условиям жизнедеятельности. Доказано, что существует насущная необходимость увеличения количества социально направленных молодежных (формальных и неформальных) организаций, их психолого-педагогического сопровождения и общественного признания в качестве полноценного социального института.

Ключевые слова: *адаптация, реабилитация, кризисные ситуации, дезадаптация, диагностика, самопомощь, тренинг.*

Hrybok A. Adaptation of Cadets, Combatants in Anti-Terrorist Operation Zone, to Educational Activity in Military Higher Educational Institution (Psychological Aspect)

The article analyzes theoretical basics of adaptation of the military-participants of the Anti-terrorist operation (ATO) to learning activity at higher military educational institutions as well as the peculiarities of this process.

It was established that the process of military adaptation to learning activity is characterized by some specific features, among them – the variety of behavior types with openly demonstrated claims for adulthood, particular sensitivity and vulnerability, desire to bond or form groups, volatility of interest, etc.

The paper reveals psychological and educational factors of adaptation and proposes specific recommendations for providing such military with the help they need in order to adapt to the new conditions of life.

An attempt was made to consider the process of adaptation of the military-participants of the ATO to learning activity through multiple

youth organizations, which combine collective, educational, cognitive, labor, creative, organizational and other activities. It was proved that there is an urgent need to increase the number of socially oriented (both formal and informal) youth organizations, their psychological and pedagogical support and publicly recognize them as a full-fledged social institution.

Psychological and pedagogical factors of this adaptation, attempts to develop specific recommendations on the provision of first – year students help in adapting to the new conditions of life, psychological support for students affected by negative competitive behavior among students are described.

Attention is paid to the activities of the curator, because curator's work is to create favorable conditions for the formation and training support, an atmosphere of trust and mutual aid.

Adaptation is understood as a process of arrangement to environmental changes and adaptation is one of the most important general theoretical problems in psychology. Adaptation is the traditional subject of debate between researchers in psychology. Impossibility to cope with the new life situations causes difficulties in learning and emotional discomfort.

Sociality and Psychological adaptation of cadets of the antiterrorism operation (ATO) is specific and complex process, which represents a complete system and it must be considered in the overall context of adaptive processes. Organization of effective social adaptation of cadets to the conditions of training activities should be implemented through the diagnostics and correcting cadets as subjects of activity.

Keywords: *adaptation, learning activities, psycho-pedagogical conditions of crisis situations, exclusion, competitive behavior, psychological support, negative competition, diagnostics, training.*